

PŘED STO LETY

Někdy si říkám, jaké bude tohle století v porovnání s tím minulým. Před sto lety byly mému tátovi dva roky. Jako sedmnáctiletý odjel na italskou frontu bojovat za císaře pána. Dožil se sedmaosmdesáti roků, takže to byl člověk minulého století. Je až neuvěřitelné, co všechno se za jeho život změnilo. Jako malý kluk viděl v Hronově první auto a uříznutý kousek pneumatiky z jeho kola byl pro něj velkou klukovskou trofejí. O pár let později procestoval jako mladý muž na motocyklu Itálii. Za druhé světové války mi vyprávěl, že tam, co je u rádia látka přes reproduktor, bude jednou obrázek. Neuteklo mnoho let a doma v Hronově blikala barevná televize a táta s mámou se dívali na mé filmy. A také na prvního člověka na Měsíci.

Pravda, rodiče se nedožili mobilu, počítače, internetu. Za jejich života se díky dosud nevídanému blahobytu událo v oblasti techniky a spotřeby materiálních i duchovních statků asi víc než za celé předešlé tisíciletí. Zažili dvě hrůzné světové války a dvě kruté totality a nedočkali se už, bohužel, naší nové svobody ani radovánek konzumní společnosti.

Když si pod úhlem zkušeností ze století minulého mám vybavit obraz toho současného, nechce se mi ho ani moc popisovat, i když ve vývoji techniky a informatiky nemusí být obraz bezútešný. Se zdrženlivým optimismem očekávám objevení čisté energie, která by nemoudré lidstvo zachránila před ekologickou katastrofou. Neumím si ale představit blahobytnou část lidstva preferující dobrovolnou materiální skromnost a čerpající svou životní radost z plodů ducha.

Obtížná je představa, že by příští pokolení žilo bez zkušeností válečných hrůz či ponuré totality. Neočekávám, že by láska zvíťazila a lidi by začali být na sebe bratrsky hodní. Stejně tak nečekám, že by na světě existovalo více spravedlnosti a lidé se stali moudřejšími a poučenějšími. Mohu v to všechno ale věřit. A tak si myslím, že i přes stoupající vzdělanost a všudypřítomnou informovanost bude sílit sklon lidí věřit v něco, co jim dělá pobyt na tomto světě snesitelnějším.

Občas si čtu v deníku mého šestnáctiletého táty. Neliší se zase tolik od toho, který si píše má šestnáctiletá dcera, i když je dělí takřka celé století. Je v nich podobná dávka iluzí, tužeb a romantických očekávání. Myslím si, že za sto let by se ani deník mého šestnáctiletého pravnuka neměl od těch předešlých příliš lišit. A to zase není tak špatná vyhlídka. Dožije-li se toho ovšem.

NÁZOR

„Nesouhlasím s vámi, udělám ale vše pro to, abyste mohl svůj názor svobodně vyjádřit.“ To byl pro mě vždycky citát, který nabádal k toleranci a k chápání světa v jeho složitosti. Celý život si ale lámu hlavu nad tím, co je to názor a co za něj už těžko můžu považovat.

Pravou žní „názorů“ a vyloženou pochoutkou pro rodiče a pedagogy je puberta. Právo na vlastní pohled na svět je prosazováno s buldočí silou a je na moudrosti dospěláků uvádět věci opatrně na pravou míru. Pubescentní postoj „teď si chci užít a až budu starý, čtyřicetiletý, nebude už na ničem záležet“ jsem rád dával do svých filmů jako posmutnělou připomínku relativity času.

Kdysi jsem si napsal tuto definici: „Názor vzniká na základě určité znalosti věci, o které je řeč, a po projití uvážlivým procesem myšlení může být – bez účasti velkých emocí – sdělen ostatním jako jeden z možných pohledů na věc.“ Život mě potom ale poučil, že s největší vehemencí prosazují názory lidé, kteří o věci nic nevědí. Nejznámější bývalo ono hospodské, že všechna politika je svinstvo a Stalin a Roosevelt stejní gauneři.

V úžasu jsem zjišťoval, že názory vzdělců s vysokým IQ často neprocházejí sítí vyšších principů mravních a k moudrosti mívají daleko. Postoje zlobnou emocí zachváceného renomovaného filozofa blednou ve srovnání s postřehem selským rozumem přemýšlejícího dělníka. Myšlenka inteligentního pana Ransdorfa kladoucí na roveň prezidenty Gottwalda a Havla byla pro mě jako když švihne prutem do lejna – jak se za mého dětství říkávalo.

Hodnotu názoru devaluje ješitnost, skrytý osobní prospěch, snaha být za každou cenu jiný než ostatní a hlavně negativní emoce. Ty v dnešním světě způsobují, že příslušnost k určitému etniku či náboženství se nadřazuje nad naše lidství. Stává se nezdůvodnitelná, že Slovani či křesťani, muslimové nebo pravoslavní drží pospolu bez ohledu na vyšší princip mravní a ztrácí tak cit pro dělící čáru mezi dobrem a zlem. Je hrůzné i dnes poslouchat lidi, kteří Hitlera viní z toho, že nestihl nahnat do plynu všechny Židy a Cikány.

Pokud se názory s „názory“ potkávají za poklidného chodu života v době míru, jsou jejich střety často vítaným folklórem na politické scéně. Dojde-li na lámání chleba a začíná-li jít o život, stává se demokracie díky „názorům“ kořistí populistů a potenciální líhni totality.

V mém filmu o Matějské pouti oznamuje svérázný cirkusový vyvolávač: „Tito dva pánové předvedou pro zraky návštěvníkova toto kresčenko.“ Slovo *kresčenko* se mi stalo symbolem pro blábol primitivnějších lidí, kteří ale rádi oslovují ostatní. U cirkusáků mi to připadalo svérázné, ba poetické. Když jsem před časem četl zamlžené výroky předsedů vlády a poslanecké sněmovny o Kosovu, podařilo se mi sice dešifrovat, co mi jako voličovi vzkazují – že jsou proti své vůli v NATO a nechce se jim do EU. Jen se mi nějak nedařilo brát to, co říkají, jako názor. Spíš mi připadalo, že se jedná o kresčenko.

ZA SNAHU!

Žijeme v době, kdy se za všechno možné neustále udělují ceny. Když jsem natáčel film o geniálním výrobcí a vynálezci mnoha plechových hudebních nástrojů Františkovi Červeném, našel jsem mezi stohy jeho ocenění z celého světa i cenu „ Za snahu“. Od té doby si hraju pro sebe takovou hru: jak jdu životem, udílím cestou neustále řady těchto ocenění. Třeba těm, kteří mi už léta oznamují svůj úmysl se u mě na venkově zastavit, i těm, co se dušují, že to či ono obstarají, určitě pošlou, napíšíou, co slíbili, že udělají a půjčené věci vrátí.

Celou vitrínu s těmito cenami bych jistě udělil i řadě svých studentů na FAMU. Ti mívají nejlepší úmysl natočit svůj ročníkový film do února, pak do června a nakonec ho hekticky dodělávají v září, poslední noc před postupovými zkouškami. Konečně takový Český lev za snahu by také lečjakému autorovi českého filmu docela slušel.

Někdy se mi zdá, že by udílení těchto cen uživilo celý úřad. Ve frontě na toto významné ocenění by stáli třeba lídři politických stran s tlustospisy svých programů, řadu čestných cen bych politikům udělil i za invenční předvolební kampaň. Pak by tam přišlo obrovské množství občanů s nadváhou, kteří se právě připravují na svou čtyřicátou šestou, určitě účinnou dietu, nemálo by bylo i těch, kteří se chystají přestat kouřit a také konečně navštívit svého stomatologa (neurologa, kardiologa, gynekologa, urologa... nehodící se škrtněte).

Zametu si ale před vlastním prahem: o prázdninách uklidím půdu a sklep, konečně přečtu a roztrídím stohy dopisů, z mnoha

kompostovaných fotografií vyberu a popíšu jen ty, co mají právo přežít, a ostatní statečně vyhodím. Napíšu všem, kterým jsem neodpověděl, či na ně zapomněl. Navštívím své vzdálené blízké, staré a nemocné. Budu sportovat, jíst budu málo, často a jen zdravé věci, a tedy zhubnu. Přečtu několik tlustých knih. Budu se na svět dívat optimisticky, radovat se z toho, co mám, a nebudu smutnit pro to, o co jsem přišel a co mě trýzní. A na konci léta si udělím cenu. Něco mi říká, že to bude ta „Za snahu“. Tu nám přece nemůže nikdo upřít! S medailí na prsou se nám po dlažbě z dobrých úmyslů půjde do pekel přec jen trochu radostněji.

Je to s námi často jako ve smutném vtipu, kdy jeden muž říká druhému: „S tamhleťou holkou bych zase jednou chtěl něco mít.“ „Ty jsi s ní už něco měl?“ opáčí překvapeně druhý. „Ne, ale už jsem jednou chtěl.“